

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 13

SEKRETARIAT: 29-37-04; 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-34
Telex: 816-436

BS/155/61/90

NAJBLIŻSZE PLANY I ASPIRACJE MŁODZIEŻY

Komunikat z badań

WARSZAWA, maj 1990 r.

1. Najbliższe plany

Najbliższe plany życiowe młodzieży oraz wyobrażenia na temat własnej przyszłości były przedmiotem naszego zainteresowania w kolejnym badaniu ankietowym¹ z przełomu kwietnia i maja br. - zrealizowanym wśród uczniów ostatnich klas szkół średnich i zawodowych.

Prawie połowa ankietowanych (49,4%) zamierza po skończeniu szkoły, do której aktualnie uczęszcza, nadal uczyć się². Jedna piąta respondentów (20,1%) po skończeniu szkoły planuje podjąć pracę, w tym 12,1% - w zakładzie uspołecznionym, 4,4% - w zakładzie prywatnym, 0,8% - w firmie polonijnej. Pracę w gospodarstwie rolnym jest skłonne podjąć 2,8% ankietowanej młodzieży, a 2,3% myśli o założeniu własnego warsztatu, sklepu czy przedsiębiorstwa. Natomiast możliwość wyjazdu za granicę na dłuższy czas po skończeniu szkoły rozważa 5,8% badanych, na stałe zamierza wyjechać 2,8%. Gdyby jednak istniała możliwość wyjazdu za granicę, to wówczas na emigrację zdecydowałoby się 18,5% badanych (z tego blisko 40% wybrałoby USA, 23,7% - RFN, 20,5 - Kanadę, a 12,6% - Australię), natomiast 59,8% wykorzystałoby tę okazję, aby wyjechać na krótko i zarobić pieniądze. Pewną część (16,5%) respondentów interesuje wyjazd tylko w celach turystycznych, a 2,6% nie zadeklarowało chęci wyjazdu z Polski.

2. Ocena szans realizacji dążeń życiowych

Jak wynika z dotychczasowych badań, młodzież bardzo sceptycznie wypowiadała się na temat szans realizacji swoich celów i dążeń życiowych (tabela 1). W końcu lat osiemdziesiątych, zdaniem prawie dwóch trzecich absolwentów szkół ponadpodstawowych, młodzież nie miała warunków do realizacji swoich planów³. Należy jednak odnotować - w porównaniu z rokiem ubie-

¹ "Młodzież '90" - sondaż CBOS zrealizowany w dniach od 17.04-7.05. 1990 r. na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie losowej uczniów ostatnich klas szkół średnich i zasadniczych zawodowych (N=1163).

² Rozkłady analizowanych zmiennych według grup socjodemograficznych zawiera aneks.

³ Odsetek badanych uważających, że młodzież ma szanse realizacji swoich celów życiowych stopniowo rósł od roku 1983 (pierwszy pomiar na próbie młodzieżowej) aż do roku 1987 ('83 - 30,6%, '85 - 38,9%, '86 - 52,8%), kiedy osiągnął najwyższy poziom - 60,4% badanej młodzieży optymistycznie oceniało swoje szanse startu życiowego. W 1988 roku odsetek ten gwałtownie spadł (prawie o połowę), a w 1989 roku osiągnął poziom najniższy z dotychczasowych.

głym - wzrost o 11 punktów odsetka respondentów uważających, że młode pokolenie ma obecnie szanse osiągnięcia swoich zamierzeń życiowych.

Tabela 1

w procentach

<i>Jak uważasz, czy młodzież ma obecnie szanse realizacji swoich celów i dążeń życiowych?</i>	Respondenci według terminów badań:			
	1987 r.	1988 r.	1989 r.	1990 r.
Tak	60,4	32,1	27,9	39,8
Nie	33,6	63,8	65,8	65,3
Mam inne zdanie	3,1	3,4	5,7	3,8

Mniejszy sceptycyzm towarzyszy przewidywaniom młodzieży co do możliwości realizacji swoich dążeń życiowych w ciągu najbliższych pięciu lat; jest on również mniejszy w porównaniu z poprzednimi latami (tabela 2).

Tabela 2

w procentach

Ocena możliwości realizacji celów życiowych w ciągu najbliższych pięciu lat	Respondenci według terminów badań:			
	1987 r.	1988 r.	1989 r.	1990 r.
Nastąpi poprawa	32,3	20,3	31,0	58,7
Będzie mniej więcej tak samo	44,8	75,3	49,8	27,1
Nastąpi pogorszenie	12,6	17,3	13,4	8,9
Mam inne zdanie	3,7	3,7	4,6	3,6

Prawie 60% ankietowanych przewiduje, że w ciągu najbliższych pięciu lat młodzież będzie miała lepsze niż obecnie szanse realizacji swoich celów życiowych. Jednak ponad jedna czwarta uważa, że sytuacja pod tym względem się nie zmieni, a niespełna 10% przewiduje jej pogorszenie.

Optymistyczne widzenie własnych szans życiowych potwierdzają odpowiedzi respondentów na pytanie: *Jak sądzisz, czy uda ci się zrealizować to, czego pragniesz, do czego dążysz?* Blisko jedna czwarta badanych uważa, że uda im się zrealizować wszystkie swoje

marzenia, natomiast 61% - że tylko część. Ponad połowa badanych (56,2%) liczy na czyjąś pomoc w osiągnięciu zaplanowanych celów (tabela 3): z tego 67% liczy na pomoc rodziców, teściów, rodzeństwa, rodziny, 15,3% - na pomoc swojego partnera życiowego (żony, męża, narzeczonego), 8% liczy na siebie samych (tabela 4). Na pomoc w przyszłości częściej liczą dziewczyny, uczniowie niedużych miast oraz ci, którzy sytuację materialną własnej rodziny oceniają jako dobrą.

Tabela 3

w procentach

<i>Czy spodziewasz się, że ktoś Ci pomoże zrealizować Twoje plany?</i>	Respondenci według terminów badań:		
	1987 r.	1989 r.	1990 r.
Tak	64,4	57,8	56,2
Nie	30,1	37,4	40,6
Mam inne zdanie	4,5	3,6	1,6

Tabela 4

w procentach

<i>Na czyją pomoc liczysz w realizacji swoich planów życiowych?</i>	Respondenci według terminów badań:		
	1987 r. (N=782)	1989 r. (N=716)	1990 r. (N=704)
Rodziców, teściów, rodzeństwa	71,4	65,5	67,0
Partnera życiowego	22,4	28,2	15,3
Przyjaciół, kolegów	19,1	15,2	13,8
Liczę na siebie	-	12,9	8,0
Boga, sił nadprzyrodzonych	1,9	2,2	2,7

Ankietowana młodzież miała również określić, co według niej przede wszystkim decyduje, że ludzie osiągają to, co chcą w życiu osiągnąć. Uzyskaliśmy w ten sposób listę czynników warunkujących - zdaniem badanych - urzeczywistnianie zamierzonych celów (kolejność według wielkości odsetka wskazań; tabela 5).

Podobnie jak w latach ubiegłych młodzież sądzi, że decydujące znaczenie w realizacji planów życiowych mają cechy indywidualne: zaradność, spryt życiowy, pracowitość, wiedza, umiejętność współżycia z ludźmi, inteligencja, zdolności, ambicje. Należy przy tym zauważyć, że w ubiegłym roku aż 85,7% badanych uczniów uznało za decydujące w osiąganiu zamierzonych celów życiowych "znajomości, układy", w tym roku natomiast czynnik ten znalazł się na 6 pozycji, a na jego znaczenie wskazało 71,8% ankietowanych. Mniejsze znaczenie niż w ubiegłych latach młodzież przypisuje również "poglądom politycznym" - odsetek respondentów uważających ten czynnik za decydujący w życiu spadł o ponad 20 punktów procentowych.

Tabela 5

w procentach

Czynniki decydujące o osiągnięciu celów	Respondenci według terminów badań:		
	1987 r.	1989 r.	1990 r.
Zaradność, spryt życiowy	87,0(1) ^a	91,1(1)	87,9(1)
Pracowitość	82,0(2)	79,2(6)	84,9(2)
Wiedza, fachowość	81,4(3)	79,6(3)	84,2(3)
Umiejętność współżycia z ludźmi	78,3(5)	78,6(5)	82,7(4)
Inteligencja, zdolności	79,1(4)	79,4(4)	82,3(5)
Ambicje	72,7(7)	71,8(8)	77,0(6)
Znajomości, układy	74,7(6)	85,7(2)	71,8(7)
Odwaga	65,2(10)	64,9(11)	70,5(8)
Pomoc rodziców	65,6(9)	74,4(7)	66,8(9)
Wykształcenie	69,0(8)	59,3(12)	62,4(10)
Szczęście, przypadek	58,3(11)	65,2(10)	60,5(11)
Pozycja społeczno-zawodowa rodziców	53,7(12)	67,7(9)	47,6(12)
Aktywność społeczna	46,8(13)	37,1(13)	31,5(13)
Pomoc państwa	29,4(16)	20,7(16)	20,5(14)
Poglądy polityczne	38,8(15)	35,2(14)	17,4(15)
Przynależność do "Solidarności"	-	13,9(17)	15,7(16)
Przynależność do PZPR	40,5(14)	34,8(15)	- (17)

^a W nawiasach podano kolejność uszeregowania czynników według wielkości odsetka wskazań w danym roku.

3. Aspiracje

Młodzież uczestnicząca w sondażu spróbowała także opisać swoje własne życie za dziesięć - piętnaście lat. Jedna trzecia (33,6%) badanych sądzi, że dorobi się własnego samochodu marki krajowej (tabela 6), 25,7% spodziewa się zostać właścicielem domu, domku jednorodzinnego, willi, 23,7% - własnego mieszkania, 5,1% myśli o dorobieniu się własnego interesu, przedsiębiorstwa czy własnej firmy. Część (7%) uczniów - mając na uwadze dobra, które spodziewa się pozyskać, wskazało na rodzinę (mąż, żona, dzieci). Tylko 12,6% sądzi, że w ciągu najbliższych dziesięciu - piętnastu lat nie dorobi się niczego.

Tabela 6

w procentach

Spodziewane pozyskanie dóbr za 10 - 15 lat	Wskazania respondentów według terminów badań		
	1987 r.	1989 r.	1990 r.
Samochód marki krajowej	60,9	39,2	33,6
Dom, domek, willa	29,0	35,1	25,7
Mieszkanie	19,1	26,4	23,7
Nic	6,4	7,1	12,6
Urządzenie domu, wyposażenie	13,0	10,1	7,6
Rodzina	7,9	13,5	6,9
Prywatny interes	3,2	4,0	5,1
Gospodarstwo rolne	-	-	3,5
Działka, ogród	6,6	3,8	3,0
Środki utrzymania wystarczające na życie	-	2,4	3,0
Pieniądze	2,8	3,5	2,8

Zdecydowana większość młodzieży w swoich wyobrażeniach będzie mieszkać w Polsce (87,1%), jedna dziesiąta - za granicą. Większość też (64,1%) widzi siebie jako mieszkańców miast. Ponad jedna czwarta uczniów sądzi, że za dziesięć - piętnaście lat będzie pracować w zakładzie uspołecznionym, 17,9% - w zakładzie prywatnym, 11,3% - spodziewa się założyć własny warsztat, sklep, własną firmę, natomiast 8,7% uważa, że będzie pracować za granicą, a 6,3% - w gospodarstwie rolnym.

Wyobrażając sobie swoją własną sytuację rodzinną za dziesięć - piętnaście lat, większość (64,9%) sądzi, że założy rodzinę i będzie mieć dzieci, 5,2% - myśli o małżeństwie bezdzietnym, a 18,8% przewiduje życie samotne.

4. Zróżnicowania społeczno-demograficzne

Chcieliśmy także zobaczyć, czy i w jaki sposób różnią się najbliższe plany życiowe uczniów badanych przez nas czterech typów szkół ponadpodstawowych oraz ocena szans realizacji ich dążeń życiowych, a także, czy środowisko - określone przez zmienne społeczno-demograficzne - wpływa na te plany. O dalszej nauce myślą częściej uczniowie liceów ogólnokształcących i techników (61% uczniów liceów ogólnokształcących i 45% techników zamierza podjąć studia), natomiast spośród uczniów zasadniczych szkół zawodowych 17% ma w planach dalszą naukę w technikum, a 27% chce pracować, ucząc się jednocześnie w technikum. O studiach najczęściej myślą uczniowie z dużych miast oraz pochodzący z rodzin inteligenckich o dobrych warunkach materialnych.

Zaraz po skończeniu szkoły planują podjąć pracę przede wszystkim uczniowie liceów zawodowych (41% spośród nich) oraz uczniowie zasadniczych szkół zawodowych (25% spośród nich). Są to uczniowie mieszkający na wsi, których oboje rodzice mają wykształcenie podstawowe.

Zamiar założenia własnego przedsiębiorstwa, własnej firmy pojawia się równie często wśród uczniów wszystkich badanych typów szkół, dotyczy to jednak znikomego odsetka respondentów (3%). Także miejsce zamieszkania i wykształcenie rodziców nie różnicują grupy badanych pod tym względem. Jako ciekawostkę można potraktować fakt, że wśród dzieci "prywatnych właścicieli" ani jedno nie planuje założenia własnego przedsiębiorstwa.

O wyjeździe za granicę na dłuższy czas po skończeniu szkoły najczęściej myślą uczniowie liceów zawodowych i zasadniczych szkół zawodowych oraz ci, którzy nie popierają programu gospodarczego L. Balcerowicza. Wyemigrować zaraz po skończeniu szkoły chcą przede wszystkim uczniowie zasadniczych szkół zawodowych, z rodzin o niskim statusie wykształcenia (oboje ro-

dzice z wykształceniem podstawowym), złych warunkach materialnych oraz ci, którzy nie popierają programu Balcerowicza.

Wobec potrzeby zdeklarowania się, czy wyjechaliby z Polski, gdyby mieli taką możliwość, chęć wyjazdu na stałe najczęściej zgłaszali uczniowie liceów ogólnokształcących, a także zasadniczych szkół zawodowych, mieszkańcy dużych miast, z rodzin inteligenckich. Częściej niż inni odczuwają chęć emigracji uczniowie z rodzin o złych warunkach materialnych oraz ci, którzy sceptycznie zapatrują się na naszą obecną sytuację i nie popierają programu gospodarczego.

W obliczu próby sprecyzowania swoich najbliższych planów część młodzieży wyraziła swoje obawy przed bezrobociem (7% wszystkich badanych). Najczęściej czują się zagrożeni uczniowie techników, zamieszkali na wsi, pochodzący z rodzin o niskim statusie wykształcenia oraz krytycznie zapatrujący się na naszą obecną sytuację.

Myślących, że uda im się zrealizować wszystkie swoje plany jest prawie jedna czwarta. Największymi optymistami są w tym względzie uczniowie liceów ogólnokształcących i zasadniczych szkół zawodowych, a także mieszkańcy średnich miast, pochodzący z rodzin inteligenckich, dzieci prywatnych właścicieli. Natomiast największymi pesymistami są uczniowie z dużych miast i z rodzin o niskim statusie wykształcenia.

Wśród liczących na pomoc w realizacji swoich życiowych planów przeważają kobiety, uczniowie liceów zawodowych oraz dzieci pracowników umysłowych, a także z rodzin o dobrych warunkach materialnych i optymistycznie zapatrujący się na przyszłość kraju.

Obecne szanse realizacji swoich planów i dążeń życiowych najwyżej oceniają uczniowie liceów ogólnokształcących oraz ci, którzy wierzą w sens i powodzenie polskich reform, natomiast sceptycyzm, towarzyszący myśleniu o szansach młodego pokolenia, jest taki sam wśród uczniów wszystkich badanych typów szkół, tzn. ponad 63% badanych w każdym typie szkoły sądzi, że młodzież nie ma obecnie warunków do realizacji swoich planów. Jednocześnie jednak są oni przekonani, że w ciągu pięciu najbliższych lat sytuacja pod tym względem się poprawi. Taki pogląd podziela, przypomnijmy, 60% ogółu badanych.

Tabela 1

w procentach

Charakterystyka i postawy badanych	Najbliższe plany życiowe										
	nauka w technikum	praca i nauka w technikum	nauka w szkole pomaturalnej	studia	praca	własne przedsiębiorstwo	wyjazd za granicę na dłuższy czas	wyjazd za granicę na stałe	prowadzenie domu	służba wojskowa	będzie bezrobotny
Ogółem	8	13	7	24	21	2	6	3	1	7	7
<u>Płeć</u>											
Mężczyźni	10	14	4	24	19	3	7	3	1	11	6
Kobiety	7	12	13	24	25	1	5	2	3	0	9
<u>Wiek</u>											
Do 17	28	17	0	0	22	10	5	3	3	3	8
18-20	7	13	8	25	21	2	6	3	1	6	7
Powyżej 20 lat	0	0	7	27	13	0	7	10	3	17	17
<u>Typ szkoły</u>											
Liceum ogólnokształcące	1	1	22	61	5	3	2	1	1	3	2
Technikum	1	0	8	45	15	3	4	2	3	9	12
Liceum zawodowe	0	1	14	16	44	2	9	3	3	3	5
Zasadnicza szkoła zawodowa	17	27	1	1	25	2	8	4	1	7	7
<u>Miejsce zamieszkania</u>											
<u>Wieś</u>	10	10	7	13	29	2	6	3	1	8	10
<u>Miasto:</u>											
5-20	7	10	9	31	15	3	5	4	1	7	7
21-100	8	12	6	28	19	3	9	2	1	5	7
powyżej 100 tys. mieszkańców	7	20	8	34	14	1	3	2	2	5	4
<u>Wykształcenie ojca</u>											
Podstawowe	9	13	8	9	30	3	6	4	2	7	9
Zasadnicze zawodowe	10	15	5	13	28	2	5	3	1	9	8
Średnie	11	15	10	31	12	3	5	3	2	3	6
Ponadśrednie	3	8	7	55	7	1	7	1	1	5	3
<u>Wykształcenie matki</u>											
Podstawowe	7	16	9	9	28	1	6	3	2	8	11
Zasadnicze zawodowe	9	17	6	11	29	3	7	3	2	8	6
Średnie	11	12	7	31	18	3	3	3	2	5	6
Ponadśrednie	7	6	8	51	7	2	7	1	0	6	3
<u>Przynależność ojca do grupy społeczno-zawodowej</u>											
Specjaliści	2	9	7	59	7	3	3	2	1	4	2
Pozostali umysłowi	7	8	11	51	9	1	6	2	0	2	4
Robotnicy wykwalifikowani	9	18	6	15	26	3	4	3	1	5	8
Robotnicy niewykwalifikowani	10	11	5	10	26	1	5	4	3	16	9
Rolnicy	13	12	10	6	30	3	7	4	1	8	7
Prywatni właściciele	7	23	9	25	16	0	2	0	2	9	7
Emeryci, renciści	8	10	5	25	18	1	10	1	4	5	12
Inne grupy zawodowe	10	10	8	15	25	2	13	2	2	4	8
<u>Ocena warunków materialnych</u>											
Złe	6	15	10	18	17	2	7	5	0	6	13
Średnie	7	12	9	21	23	2	6	2	2	7	8
Dobre	11	13	4	30	20	2	5	3	1	5	4
<u>Stosunek do religii</u>											
Wierzący, praktykujący	9	12	8	24	22	2	6	3	2	6	7
Wierzący, niepraktykujący	5	16	4	28	18	4	7	5	2	7	9
Niewierzący, praktykujący	13	25	13	38	13	0	0	0	0	0	0
Niewierzący, niepraktykujący	4	14	7	25	11	7	7	7	0	7	11
<u>Rozwój sytuacji w kraju</u>											
Dobry kierunek	9	11	5	30	20	3	6	2	1	7	5
Zły kierunek	9	12	3	11	24	2	7	9	2	11	10
Trudno powiedzieć	7	14	11	23	22	2	6	2	2	5	8
<u>Stosunek do programu Balcerowicza</u>											
Poparcie	8	11	7	35	17	4	6	2	1	6	3
Brak poparcia	7	10	6	17	16	4	12	5	1	9	12
Niezajomość	9	14	8	20	22	2	5	3	2	6	8
Trudno powiedzieć	7	11	6	25	25	2	7	2	0	7	8

Pytanie: *Kończysz w bieżącym roku szkołę, przed Tobą problem - co dalej? Jak sądzisz, co będziesz robił(a) po ukończeniu szkoły, do której uczęszczasz? 1. Będę uczyć się w technikum (tylko dla uczniów szkół zasadniczych). 2. Będę pracował i uczył się w technikum (tylko dla uczniów szkół zasadniczych). 3. Będę uczył się w szkole pomaturalnej, politechnicznej. 4. Będę studiował na wybranym kierunku studiów. 5. Będę pracował w zakładzie uspołecznionym. 6. Będę pracował w zakładzie prywatnym. 7. Będę pracował w firmie polonijnej. 8. Założę własny warsztat, sklep, przedsiębiorstwo. 9. Będę pracował w gospodarstwie rolnym. 10. Wyjadę na granicę na dłuższy czas. 11. Wyjadę na granicę na stałe. 12. Będę prowadził dom, wychowywał dzieci i utrzymywał się z zarobków męża (żony). 13. Będę odbywał służbę wojskową. 14. Pozostanę bez pracy, będę bezrobotny. 15. Coś innego (oo?).*

^a Wszystkie tabele w aneksie są sporządzone na podstawie sondażu CBOS zrealizowanego w dniach od 17.04.-7.05.1990 r. na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie losowej uczniów ostatnich klas szkół średnich i zasadniczych zawodowych (N=1163).

Tabela 2

w procentach

Charakterystyka i postawy badanych	Odpowiedzi na pytanie: <i>Czy uda ci się zrealizować to, czego pragniesz, do czego dążysz?</i>			
	tak wszystko	tak, tylko część	nie	inne zdanie
Ogółem	24	63	4	8
<u>Płeć</u>				
Mężczyźni	30	59	5	7
Kobiety	17	69	3	10
<u>Wiek</u>				
Do 17	29	60	0	11
18-20	24	64	4	8
Powyżej 20 lat	19	71	6	3
<u>Typ szkoły</u>				
Liceum ogólnokształcące	24	66	1	9
Technikum	28	60	4	8
Liceum zawodowe	18	66	5	10
Zasadnicza szkoła zawodowa	23	64	5	8
<u>Miejsce zamieszkania</u>				
Wieś	22	67	4	7
Miasto:				
5-20	27	64	4	6
21-100	28	60	2	10
powyżej 100 tys. mieszkańców	22	61	6	11
<u>Wykształcenie ojca</u>				
Podstawowe	20	65	6	9
Zasadnicze zawodowe	23	65	3	8
Średnie	26	65	3	7
Ponadśrednie	26	60	4	10
<u>Wykształcenie matki</u>				
Podstawowe	20	64	8	9
Zasadnicze zawodowe	22	67	3	8
Średnie	24	65	2	8
Ponadśrednie	33	57	2	9
<u>Przynależność ojca do grupy społeczno-zawodowej</u>				
Specjaliści	28	59	6	8
Pozostali umysłowi	26	62	2	9
Robotnicy wykwalifikowani	20	68	4	7
Robotnicy niewykwalifikowani	27	63	2	8
Rolnicy	24	67	3	6
Prywatni właściciele	30	55	5	11
Emeryci, renciści	17	65	4	14
Inne grupy zawodowe	31	53	4	12
<u>Ocena warunków materialnych</u>				
Złe	15	68	7	11
Średnie	21	67	4	8
Dobre	33	56	3	7
<u>Stosunek do religii</u>				
Wierzący, praktykujący	24	65	3	8
Wierzący, niepraktykujący	29	55	7	8
Niewierzący, praktykujący	22	67	0	11
Niewierzący, niepraktykujący	17	60	13	10
<u>Rozwój sytuacji w kraju</u>				
Dobry kierunek	29	61	3	7
Zły kierunek	21	64	8	7
Trudno powiedzieć	21	65	4	10
<u>Stosunek do programu Balcerowicza</u>				
Poparcie	30	64	1	6
Brak poparcia	24	61	10	5
Niezajomość	22	65	4	10
Trudno powiedzieć	26	60	5	9

Pytanie: Jak sądzisz, czy uda Ci się zrealizować to, czego pragniesz, do czego dążysz? 1. Tak wszystko. 2. Tak, ale tylko część. 3. Nie. 4. Mam inne zdanie (jakie?).

Tabela 3

w procentach

Charakterystyka i postawy badanych	Odpowiedzi na pytanie: Czy spodziewasz się, że ktoś (oś) ci pomoże zrealizować twoje plany i dążenia życiowe?		
	tak	nie	mam inne zdanie
Ogółem	57	41	2
<u>Płeć</u>			
Meżczyźni	52	47	1
Kobiety	64	34	2
<u>Wiek</u>			
Do 17	69	28	3
18-20	58	41	2
powyżej 20 lat	28	72	0
<u>Typ szkoły</u>			
Liceum ogólnokształcące	59	40	1
Technikum	52	46	1
Liceum zawodowe	68	30	3
Zasadnicza szkoła zawodowa	57	41	2
<u>Miejsce zamieszkania</u>			
Wieś	54	44	2
Miasto:			
5-20	64	35	1
21-100	58	40	1
powyżej 100 tys.mieszkańców	56	42	2
<u>Wykształcenie ojca</u>			
Podstawowe	53	44	2
Zasadnicze zawodowe	59	39	2
Średnie	60	39	1
Ponadśrednie	57	41	1
<u>Wykształcenie matki</u>			
Podstawowe	54	44	2
Zasadnicza zawodowe	58	40	2
Średnie	60	39	1
Ponadśrednie	57	41	2
<u>Przynależność ojca do grupy społeczno-zawodowej</u>			
Specjaliści	61	37	2
Pozostali umysłowi	60	40	0
Robotnicy wykwalifikowani	59	39	2
Robotnicy niewykwalifikowani	52	44	4
Rolnicy	56	43	1
Prywatni właściciele	53	47	0
Emeryci, renciści	53	46	1
Inne grupy zawodowe	60	38	2
<u>Ocena warunków materialnych</u>			
Zła	48	50	2
Średnie	54	45	1
Dobre	67	32	2
<u>Stosunek do religii</u>			
Wierzący, praktykujący	59	40	1
Wierzący, niepraktykujący	50	49	2
Niewierzący, praktykujący	67	33	0
Niewierzący, niepraktykujący	30	63	7
<u>Rozwój sytuacji w kraju</u>			
Dobry kierunek	60	39	1
Zły kierunek	58	41	1
Trudno powiedzieć	54	43	2
<u>Stosunek do programu Balcerowicza</u>			
Poparcie	55	43	2
Brak poparcia	46	54	0
Nieznajomość	59	39	2
Trudno powiedzieć	62	37	1

Pytanie: Czy spodziewasz się, że ktoś (oś) pomoże Ci zrealizować Twoje plany i dążenia życiowe? 1. Tak. 2. Nie. 3. Mam inne zdanie (jaki?)

Tabela 4

w procentach

Charakterystyka i postawy badanych	Odpowiedzi na pytanie: <i>Czy młodzież w Polsce ma obecnie szanse realizacji swoich celów i dążeń życiowych?</i>				
	zdecydowanie tak	raczej tak	raczej nie	zdecydowanie nie	mam inne zdanie
Ogółem	1	29	48	18	4
<u>Płeć</u>					
Mężczyźni	2	30	48	17	3
Kobiety	1	27	49	18	5
<u>Wiek</u>					
Do 17	3	38	46	13	0
18-20	1	28	48	18	4
Powyżej 20 lat	0	22	53	22	3
<u>Typ szkoły</u>					
Liceum ogólnokształcące	1	34	45	18	3
Technikum	0	25	47	21	6
Liceum zawodowe	1	26	47	18	7
Zasadnicza szkoła zawodowa	3	29	50	16	3
<u>Miejsce zamieszkania</u>					
Wieś	2	28	50	17	4
Miasto:					
5-20	1	28	44	25	2
21-100	1	29	47	18	4
Powyżej 100 tys. mieszkańców	3	29	49	14	4
<u>Wykształcenie ojca</u>					
Podstawowe	1	29	49	17	4
Zasadnicze zawodowe	2	31	50	15	3
Średnie	2	26	47	22	3
Ponadśrednie	1	25	47	21	6
<u>Wykształcenie matki</u>					
Podstawowe	1	30	46	18	4
Zasadnicze zawodowe	2	30	50	16	2
Średnie	1	26	49	21	4
Ponadśrednie	1	27	49	16	6
<u>Przynależność ojca do grupy społeczno-zawodowej</u>					
Specjaliści	0	32	39	24	5
Pozostali umysłowi	2	24	51	18	5
Robotnicy wykwalifikowani	3	26	52	16	3
Robotnicy niewykwalifikowani	0	31	53	16	0
Rolnicy	1	28	49	18	3
Prywatni właściciele	0	38	36	24	2
Emeryci i renciści	0	34	39	18	10
Inne grupy zawodowe	0	33	51	8	8
<u>Ocena warunków materialnych</u>					
Złe	0	18	51	26	4
Średnie	1	28	51	17	3
Dobre	3	34	44	15	5
<u>Stosunek do religii</u>					
Wierzący, praktykujący	1	29	49	17	3
Wierzący, niepraktykujący	1	24	46	20	10
Niewierzący, praktykujący	0	30	60	0	10
Niewierzący, niepraktykujący	3	20	33	37	7
<u>Rozwój sytuacji w kraju</u>					
Dobry kierunek	2	37	44	12	4
Zły kierunek	1	14	52	31	2
Trudno powiedzieć	1	26	50	18	4
<u>Stosunek do programu Balcerowicza</u>					
Poparcie	1	38	46	10	6
Brak poparcia	3	14	44	35	4
Nieznajomość	1	28	49	19	3
Trudno powiedzieć	1	29	54	14	2

Pytanie: *A jak uważasz, czy młodzież w Polsce ma obecnie szanse realizacji swoich celów i dążeń życiowych?*
 1. Zdecydowanie tak. 2. Raczej tak. 3. Raczej nie. 4. Zdecydowanie nie. 5. Mam inne zdanie (jakie?).

Tabela 5

w procentach

Charakterystyka i postawy badanych	Odpowiedzi na pytanie: Czy w ciągu najbliższych 5 lat możliwości realizacji celów i dążeń życiowych ulegną zmianie?					
	nastąpi wyraźna poprawa	nastąpi pewna poprawa	będzie tak samo	nastąpi pewne pogorszenie	nastąpi znaczne pogorszenie	mam inne zdanie
Ogółem	10	50	28	7	2	4
<u>Płeć</u>						
Mełczyźni	12	50	25	7	2	3
Kobiety	6	50	31	6	2	4
<u>Wiek</u>						
Do 17	10	56	30	3	0	2
18-20	9	50	27	7	2	4
Powyżej 20 lat	19	38	38	3	0	3
<u>Typ szkoły</u>						
Liceum ogólnokształcące	8	46	34	6	2	4
Technikum	10	47	30	5	2	5
Liceum zawodowe	8	53	28	6	1	3
Zasadnicza szkoła zawodowa	10	51	24	8	3	3
<u>Miejsce zamieszkania</u>						
Wieś	10	50	27	7	2	3
Miasto:						
5-20	8	46	27	8	5	5
21-100	9	52	29	4	2	4
powyżej 100 tys. mieszkańców	11	49	28	8	1	3
<u>Wykształcenie ojca</u>						
Podstawowe	8	49	31	6	3	4
Zasadnicze zawodowe	10	53	25	8	1	2
Średnie	11	48	29	7	3	3
Ponadśrednie	11	46	28	5	2	7
<u>Wykształcenie matki</u>						
Podstawowe	7	50	28	9	2	3
Zasadnicze zawodowe	12	52	25	8	2	2
Średnie	9	47	32	5	3	4
Ponadśrednie	12	52	24	4	1	7
<u>Przynależność ojca do grupy społeczno-zawodowej</u>						
Specjaliści	9	49	29	8	0	5
Pozostali umysłowi	11	43	36	5	2	4
Robotnicy wykwalifikowani	7	56	24	6	2	4
Robotnicy niewykwalifikowani	16	52	23	7	0	2
Rolnicy	11	45	32	8	2	2
Prywatni właściciele	9	47	27	13	2	2
Emeryci, renciści	7	51	29	1	8	4
Inne grupy zawodowe	10	53	16	14	0	6
<u>Ocena warunków materialnych</u>						
Zła	5	47	31	8	4	4
Średnie	8	50	29	7	2	3
Dobre	14	50	24	6	1	4
<u>Stosunek do religii</u>						
Wierzący, praktykujący	10	52	25	7	2	4
Wierzący, niepraktykujący	8	40	40	6	2	5
Niewierzący, praktykujący	0	70	30	0	0	0
Niewierzący, niepraktykujący	7	37	43	3	7	3
<u>Rozwój sytuacji w kraju</u>						
Dobry kierunek	18	62	14	3	0	2
Zły kierunek	2	24	48	13	8	5
Trudno powiedzieć	5	49	31	8	2	5
<u>Stosunek do programu Balcerowicza</u>						
Poparcie	20	58	13	4	0	5
Brak poparcia	5	28	46	9	9	3
Nieznamość	8	51	29	8	1	4
Trudno powiedzieć	5	53	29	7	4	2

Pytanie: Jak przewidujesz, czy w ciągu najbliższych 5 lat możliwości realizacji celów i dążeń życiowych młodzieży ulegną zmianie? 1. Nastąpi wyraźna poprawa. 2. Nastąpi pewna poprawa. 3. Będzie mniej więcej tak samo. 4. Nastąpi pewne pogorszenie. 5. Nastąpi znaczne pogorszenie. 6. Mam inne zdanie (jakie?).

Tabela 6

w procentach

Charakterystyka i postawy badanych	Odpowiedzi na pytanie: <i>Czy wyjechałbyś z Polski?</i>			
	tak, na stałe	tak, żeby zarobić	tak, turystycznie	nie
Ogółem	19	61	17	3
<u>Płeć</u>				
Mężczyźni	22	63	12	3
Kobiety	15	60	23	2
<u>Wiek</u>				
Do 17	15	45	32	8
18-20	19	62	16	2
Powyżej 20 lat	19	71	10	0
<u>Typ szkoły</u>				
Liceum ogólnokształcące	20	55	23	2
Technikum	17	66	14	2
Liceum zawodowe	16	58	25	2
Zasadnicza szkoła zawodowa	20	62	14	3
<u>Miejsce zamieszkania</u>				
Wieś	16	63	18	3
Miasto:				
5-20	17	70	10	3
21-100	20	60	18	2
powyżej 100 tys. mieszkańców	23	55	19	3
<u>Wykształcenie ojca</u>				
Podstawowe	14	63	16	6
Zasadnicze zawodowe	20	61	17	2
Średnie	20	61	17	2
Ponadśrednie	21	60	18	1
<u>Wykształcenie matki</u>				
Podstawowe	16	63	16	5
Zasadnicze zawodowe	17	63	17	3
Średnie	20	62	17	1
Ponadśrednie	25	57	18	1
<u>Przynależność ojca do grupy społeczno-zawodowej</u>				
Specjaliści	20	59	20	1
Pozostali umysłowi	20	61	18	1
Robotnicy wykwalifikowani	19	62	16	3
Robotnicy niewykwalifikowani	14	65	17	4
Rolnicy	15	63	16	6
Prywatni właściciele	16	57	27	0
Emeryci, renciści	20	67	11	1
Inne grupy zawodowe	26	55	17	2
<u>Ocena warunków materialnych</u>				
Złe	24	60	13	3
Średnie	17	64	17	2
Dobre	20	58	18	4
<u>Stosunek do religii</u>				
Wierzący, praktykujący	17	62	18	3
Wierzący, niepraktykujący	29	58	13	1
Niewierzący, praktykujący	10	70	10	10
Niewierzący, niepraktykujący	40	47	13	0
<u>Rozwój sytuacji w kraju</u>				
Dobry kierunek	16	66	16	3
Zły kierunek	37	46	13	4
Trudno powiedzieć	16	63	19	2
<u>Stosunek do programu Balcerowicza</u>				
Poparcie	15	63	19	3
Brak poparcia	34	48	14	4
Nieznajomość	18	63	16	3
Trudno powiedzieć	16	65	16	2

Pytanie: *Gdybyś miał(a) możliwość wyjazdu za granicę, to czy wyjechał(a)byś z Polski? 1. Tak, nawet na stałe. 2. Tak, ale na krótko - zarobić i wrócić. 3. Tak, ale tylko w celach turystycznych. 4. Nie chciał(a)bym w ogóle z Polski wyjechać. 5. Mam inne zdanie (jakie?).*